

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 437

**Finanse na rzecz
zrównoważonego rozwoju.
Gospodarka – etyka – środowisko**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Jadwiga Marcinek
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Magorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach:
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-592-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Jacek Adamek: Ubóstwo w perspektywie islamu – wybrane zagadnienia / Poverty in the perspective of Islam – selected problems.....	11
Agnieszka Alińska: Shadow banking jako element zrównoważonego rozwoju systemu finansowego / Shadow banking as an element of sustainable development financial system.....	22
Kamil Borowski: Finansowanie ochrony środowiska w Polsce przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej / Financing of environmental protection in Poland by the National Fund for Environmental Protection and Water Management.....	32
Grażyna Borys: Opłata eksploatacyjna jako kategoria finansowa / Service charge as a financial category.....	42
Krystyna Brzozowska: Multilateralne instytucje finansowe w Europie wobec wymagań zrównoważonego rozwoju / Multilateral financial institutions in Europe towards sustainable development requirements.....	51
Dorota Burzyńska: Inicjatywy klastrowe elementem zielonej gospodarki / Cluster initiatives as an element of green economy.....	63
Michał Buszko, Dorota Krupa: Fundusze sekurytyzacyjne a zrównoważony rozwój rynku finansowego w Polsce / Securitisation funds and sustainable development of financial market in Poland.....	75
Michał Buszko, Dorota Krupa, Damian Walczak: Rynek finansowy wobec starzejącego się społeczeństwa / Financial market towards an ageing society.....	87
Zuzanna Czekaj: Opłata za emisję spalin jako źródło finansowania ochrony środowiska / Fee for issue of exhaust as a source of financing of environmental protection.....	96
Ewa Dziawgo: Zastosowanie opcji forward start w ocenie strategicznych przedsięwzięć proekologicznych / Applying forward start options in the assessment of strategic pro-ecological projects.....	106
Leszek Dziawgo: Ekologiczne fundusze inwestycyjne banków szwajcarskich / Ecological investment funds of Swiss banks.....	115
Leszek Dziawgo, Danuta Dziawgo: Bankowość alternatywna. Społeczna ewolucja biznesu finansowego – wybrane aspekty ekologiczne / Alternative banking. Social evolution of financial business – selected ecological aspects.....	124

Joanna Fila: Zielone mikrofinanse jako element zrównoważonego rozwoju / The green microfinance as an element of the sustainable development.....	132
Magdalena Frasyniuk-Pietrzyk, Magdalena Walczak-Gańko: Świadomość potrzeby planowania emerytalnego / Awareness of the necessity of retirement planning.....	143
Juliusz Giżyński: Europejska Rada Budżetowa jako organ uzupełniający narodowe rady fiskalne w krajach strefy euro / The European Fiscal Board as a body complementing national fiscal councils in the euro area countries.	156
Agata Ibron: Systemy wsparcia odnawialnych źródeł energii w Polsce / The support systems for renewable energy sources in Poland.....	167
Bogna Janik: Dochód–ryzyko w inwestycjach społecznie odpowiedzialnych na podstawie portfeli pasywnych spółek z krajów Europy Środkowo-Wschodniej / Income-risk in value-based investing in Central and Eastern European countries (CEECs) – based on the companies reflected in socially responsible indices	177
Klaudia Jarno: Zaangażowanie Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju w <i>carbon finance</i> w świetle tworzonych przez niego funduszy węglowych i mechanizmów finansowych / Involvement of the International Bank for Reconstruction and Development in carbon finance in the light of its carbon funds and financial mechanisms.....	187
Dariusz Klimek: Fundusz Muncypalny jako instrument finansowania zrównoważonego rozwoju lokalnego / Municipal Fund as the instrument the sustainable local development financing	199
Magdalena Kogut-Jaworska: Pomoc <i>de minimis</i> i jej szczególna rola w systemie pomocy publicznej w Polsce / <i>De minimis</i> aid and its particular role in the system of state aid in Poland	208
Jan Koleśnik: Współczesny bank centralny jako organizacja społecznie odpowiedzialna / Contemporary central bank as a socially responsible organization	222
Dorota Korenik: Spór o odpowiedzialność zewnętrzną współczesnego banku / The dispute on external responsibility of a contemporary bank.....	230
Jolanta Korkosz-Gębska: Rola innowacji ekologicznych w budowaniu przewagi konkurencyjnej województwa świętokrzyskiego / The impact of environmental innovations in a formation of the competitive advantage of the Świętokrzyskie Voivodeship.....	244
Katarzyna Kowalska: Kontrowersje wokół CSR w handlu detalicznym branży FMCG / Controversy over CSR in FMCG retail trade industry.....	252
Danuta Król: Istota zarządzania długiem samorządowym w procesie zrównoważonego rozwoju lokalnego / Essence of local government debt management	261
Dorota Krupa: Wspieranie inwestowania długoterminowego z wykorzystaniem funduszy inwestycyjnych na poziomie UE / Supporting long-term investments with the use of investment funds at the EU level	270

Iwona Lubimow-Burzyńska: Znaczenie edukacji dla wzrostu gospodarczego – przegląd badań / Importance of education for economic growth – a review of research	280
Piotr P. Malecki: Europejski model sprawozdawczości statystycznej w zakresie wydatków na ochronę środowiska i jego zastosowanie w Polsce / European statistical reporting model for environmental protection expenditure and its use in Poland	288
Katarzyna Mamcarz: Dźwignia ceny złota / Gold price leverage.....	299
Teresa Mikulska, Grażyna Michalczuk: Komunikacja w obszarze działań przy wykorzystaniu modelu LBG / Communication within the area of socially responsible activities using the LBG model	309
Katarzyna Olejniczak: Innowacyjne podejście do CSR – ujęcie Vissera / Innovative approach to the CSR – Visser approach	320
Jarosław Pawłowski: Ecorating hoteli odpowiedzią na wymagania konsumentów / Eco-rating of hotels as a response to customers' requirements ..	328
Dariusz Piotrowski: Potencjał wykorzystania sukuk w zakresie zarządzania długiem Skarbu Państwa / The potential for using sukuk in the scope of managing state treasury debt	338
Piotr Podsiadło: Finansowanie pomocy publicznej na ochronę środowiska w Unii Europejskiej – zagadnienia interpretacyjne / Granting of state aid for environmental protection in the European Union – the interpretation problems	348
Tomasz Potocki: Poziom wiedzy finansowej wśród mieszkańców terenów peryferyjnych, zagrożonych ubóstwem / The level of financial literacy among population of rural regions threatened by poverty.....	360
Wiesława Przybylska-Kapuścińska, Magdalena Szyszko: Zrównoważona polityka pieniężna? Ewolucja celów banku centralnego wobec współczesnych wyzwań / Balanced monetary policy? Modern challenges as the central bank's goals	373
Dominik Sadlakowski: Państwowe fundusze majątkowe jako element międzynarodowej strategii gospodarczej na przykładzie Chin / Sovereign Wealth Funds as part of international economic strategy on the example of China.....	383
Beata Sadowska: Strategia Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe a zrównoważony rozwój / Strategy of National Forests Holding vs. sustainable development	393
Małgorzata Solarz: Altruizm a odporność finansowa gospodarstw domowych / Altruism vs. financial resilience of households.....	402
Michał Soliwoda: Zmiany klimatu jako wyzwanie dla zarządzania ryzykiem w polskim rolnictwie / Climate change as a challenge for risk management in Polish agriculture.....	411

Joanna Stawska: Zadłużenie sektora <i>general government</i> a wzrost gospodarczy w kontekście zrównoważonych finansów publicznych / General government sector debt and economic growth in the context of sustainable public finances	426
Dawid Szutowski, Piotr Ratajczak: Emisja komunikatów o działaniach w zakresie społecznej odpowiedzialności a wartość dla akcjonariuszy / The relation between corporate social responsibility activities' announcements and shareholder value.....	436
Paulina Szyja: Kształtowanie gospodarki niskoemisyjnej na poziomie samorządu terytorialnego / Transition to a low carbon economy at the level of local government	447
Magdalena Ślebocka: Rola i znaczenie PPP w finansowaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych / Role and importance of PPP in revitalization projects financing	464
Jerzy Węclawski: Determinanty kształtowania bankowości relacyjnej w odniesieniu do średnich przedsiębiorstw w Polsce / Determinants of relationship banking creation in relation to medium-sized enterprises in Poland ..	473
Stanisław Wieteska: Pozostałości pestycydów w płodach rolnych w Polsce w świetle założeń zrównoważonego rozwoju rolnictwa / Pesticide residues in agricultural crops in Poland in the light of the principles of sustainable development of agriculture	482
Aneta Wszelaki: Znaczenie prawnych zabezpieczeń kredytów w tworzeniu rezerw celowych w bankach / Importance of legal collateral credits in the creation of specific provisions in banks.....	494
Justyna Zabawa: Rozwój i finansowanie odnawialnych źródeł energii. Przypadek gospodarki Niemiec / Development and financing of renewable energy sources. The case of German economy	503
Agnieszka Żołądkiewicz: Ocena poziomu zrównoważonego rozwoju gmin miejskich województwa warmińsko-mazurskiego / Assessment of level of sustainable development of municipalities of the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship	513

Wstęp

Zadaniem nauki jest poszukiwanie racjonalnych rozwiązań dla cywilizacyjnych wyzwań współczesnego świata. Jednym z takich kluczowych wyzwań jest także rozwój zrównoważony. Idea zrównoważonego rozwoju jest niezwykle obiecująca, ale z całą pewnością wymaga ogromnego zaangażowania ekonomistów. Nauki ekonomiczne, a w tym dyscyplina nauki „finanse”, podejmują to wyzwanie. Wiele badań, spotkań, konferencji i publikacji służy naukowej analizie oraz praktycznej implementacji zasad zrównoważonego rozwoju we współczesnej gospodarce w zakresie finansów i rachunkowości.

Proces naukowego opracowywania problemu trwa, a społeczna ewolucja biznesu dostarcza ambitnych tematów badawczych. Po latach pracy możemy wskazać zarówno na konkretne sukcesy, jak też i na wiele wątpliwości w zakresie koncepcji zrównoważonych finansów. Materialnym dowodem naukowego wkładu w poszerzanie wiedzy są publikacje. Znaczna część aktualnego dorobku naukowego dyscypliny „finanse” dotycząca zrównoważonego rozwoju jest już od lat regularnie prezentowana w Pracach Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Kontynuujemy ten cykl opracowań.

W niniejszym tomie zebraliśmy wyselekcjonowane artykuły autorów z wielu uznanych ośrodków naukowych w Polsce. Ich tematyka skoncentrowana jest na zagadnieniach finansów i zrównoważonego rozwoju. Przedstawiono w nich doskonale rozważania teoretyczne oraz konkretne przykłady z praktyki gospodarczej. Każdy artykuł stanowi inspirujący materiał naukowy.

Szczególne podziękowania należą się nie tylko Autorom, ale także Recenzentom, którzy podjęli trud oceny nadesłanych materiałów. Jako redaktorzy tomu wraz z Autorami i Recenzentami mamy nadzieję, że poprzez publikację naszego wspólnego dzieła wnosimy istotny wkład w naukowe opracowanie problematyki finansowania zrównoważonego rozwoju.

Leszek Dziawgo, Leszek Patrzalek

Magdalena Frasyniuk-Pietrzyk, Magdalena Walczak-Gańko

Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu
e-mails: magdalena.frasyniuk-pietrzyk@wsb.wroclaw.pl;
magdalena.walczak-gańko@wsb.wroclaw.pl

ŚWIADOMOŚĆ POTRZEBY PLANOWANIA EMERYTALNEGO

AWARENESS OF THE NECESSITY OF RETIREMENT PLANNING

DOI: 10.15611/pn.2016.437.14

JEL Classification: G020, H550, G230, J320

Streszczenie: Zmiany demograficzne w wielu rozwiniętych krajach świata powodują nieefektywność systemów opartych na solidarności pokoleniowej. Coraz częściej obowiązkowe systemy utrzymywane przez państwo zapewniają jedynie minimalne świadczenie pozwalające na pokrycie minimalnych potrzeb konsumpcyjnych. Planowanie emerytalne staje się w coraz większym stopniu domeną samych gospodarstw domowych, co wymaga świadomego podejmowania decyzji dotyczących tworzenia planu finansowego oraz wiedzy na temat oszczędzania czy inwestowania. Celem artykułu jest przedstawienie problemu świadomości społecznej w zakresie realizacji celu emerytalnego. Realizacji celu postawionego w badaniu posłuży analiza literatury, a także przedstawienie wyników uzyskanych z przeprowadzonych wśród gospodarstw domowych ankiet.

Słowa kluczowe: planowanie emerytalne, planowanie finansowe, system emerytalny, wiedza finansowa.

Summary: Demographic changes in many developed countries have led to current pension systems based on solidarity between generations becoming ineffective. Increasingly, mandatory systems maintained by the state provide basic retirement allowance covering only the minimal consumption needs. Retirement planning has increasingly become a concern in many households. It requires well-informed and deliberate decision-making on how to create a financial plan and knowledge about saving and investing. This article deals with the issue of public awareness in the realisation of retirement goals. The objective of this study will be achieved by the analysis of literature and of the results of surveys conducted in households.

Keywords: retirement planning, financial planning, pension system, financial literacy.

1. Wstęp

Gospodarstwa domowe coraz częściej muszą brać odpowiedzialność za zabezpieczenie swojej przyszłości w okresie emerytalnym. Potrzeba zapewnienia sobie odpowiedniego standardu życia w okresie emerytalnym wiąże się z koniecznością podejmowania coraz bardziej świadomych decyzji dotyczących oszczędności i inwestycji, wyboru odpowiednich narzędzi i produktów oferowanych przez prawo i rynek finansowy.

Zmiany demograficzne w wielu rozwiniętych krajach świata powodują, że dotychczas utrzymywane systemy oparte na solidarności pokoleniowej wyczerpują swoje możliwości. Systemy o zdefiniowanym świadczeniu są zastępowane lub uzupełniane przez systemy o zdefiniowanej składce. Coraz częściej obowiązkowe systemy utrzymywane przez państwo zapewniają jedynie minimalne świadczenie pozwalające na pokrycie minimalnych potrzeb konsumpcyjnych. Zauważa się również trend do zmiany prywatnych planów emerytalnych na plany o zdefiniowanej składce [Poterba i in. 2009]. Jednym z powodów zachodzących zmian są zmiany demograficzne, ale istotny wpływ na kształt systemów emerytalnych ma również większa mobilność i zmienność zatrudnienia pracowników. Takie zmiany na rynku pracy i w całym otoczeniu makroekonomicznym powodują, że planowanie emerytalne staje się domeną samych gospodarstw domowych oraz wymaga wiedzy i świadomego podejmowania decyzji dotyczących planowania finansowego, oszczędności i inwestycji.

Problem poziomu wiedzy finansowej staje się zatem coraz większym wyzwaniem dla społeczeństwa. Prowadzone są badania [Lusardi, Mitchell 2011a], które pokazują, że poziom wiedzy finansowej w wielu krajach nie należy do najwyższych, a sytuacja wygląda różnie w zależności od regionu świata. Na pytania sprawdzające poziom podstawowej wiedzy finansowej w Stanach Zjednoczonych jedynie 30% osób odpowiedziało poprawnie, w Niemczech aż 53%, odpowiednio w Holandii i Japonii 45% i 27% [Bucher-Koenen, Lusardi 2011; Lusardi, Mitchell 2011b; Sekita 2011; van Rooij i in. 2011]. Światowe badania ukazują ogromne różnice między wiedzą finansową kobiet i mężczyzn [Mottola 2013]. Również badania pilotażowe przeprowadzone na zlecenie OECD [Messy, Atkinson 2012] w 14 krajach na 4 kontynentach potwierdzają duże zróżnicowanie poziomu wiedzy finansowej oraz zwracają uwagę na duży odsetek osób, które na poszczególne pytania nie potrafią udzielić prawidłowej odpowiedzi. Badania te wskazują również na dość wysoką deklarowaną dbałość o finanse osobiste, planowanie własnego budżetu oraz aktywne oszczędzanie i sięganie po produkty finansowe, ale bez właściwego przygotowania i należytej wiedzy o produktach finansowych.

Szczególną wiedzą finansową jest wiedza o własnych potrzebach emerytalnych, sposobach ich zaspokajania oraz świadomość potrzeby planowania emerytalnego. Na potrzebę planowania i świadomego wyboru narzędzi realizacji planu emerytalnego wskazuje m.in. Basu [2005]. Badania w tym zakresie były podejmowane przez

Lusardi i Mitchell [2007a, 2007b], van Rooij i in. [2011] oraz Almenberg i Säve-Söderbergh [2011]. Istnieje potrzeba dalszych badań w tym zakresie, w szczególności na polskim rynku, który w zakresie budowania świadomości potrzeb emerytalnych jest rynkiem dość młodym. Jest to spowodowane głównie faktem, że dotychczas emeryci korzystali głównie ze środków pochodzących z państwowego obowiązkowego systemu, a reforma emerytalna przeprowadzona w 1999 r. w sposób radykalny zmieniła poziom otrzymywanych świadczeń.

2. Proces planowania finansowego gospodarstw domowych

Planowanie finansowe jest to pewien proces, który umożliwia optymalne wykorzystanie posiadanych środków finansowych do realizacji i osiągnięcia celów życiowych. Planowanie finansowe to takie zarządzanie własnymi pieniędzmi, które umożliwia osiągnięcie swobody i niezależności finansowej. Celem planowania finansowego jest zabezpieczenie życia i zdrowia oraz posiadanego majątku, zwiększanie osobistego bogactwa w celu realizacji planu finansowego gospodarstwa domowego.

Tradycyjnie wyróżnia się trzy podstawowe rodzaje podmiotów gospodarujących (zarządzających finansami): gospodarstwo domowe, przedsiębiorstwa oraz państwo (gospodarkę narodową) [Bywalec 2012].

Jak podaje Główny Urząd Statystyczny, zgodnie z ustawą [Ustawa z 2 grudnia 1999] gospodarstwo domowe to „zespół osób spokrewnionych lub niespokrewnionych, mieszkających razem i wspólnie utrzymujących się. Gospodarstwa domowe wyodrębnia się spośród ludności zamieszkałej w mieszkaniach (bez obiektów zbiorowego zakwaterowania). Wśród gospodarstw domowych wyróżniamy jednoosobowe i wieloosobowe (2 i więcej osobowe), a także rodzinne i nierodzinne”. Gospodarstwa domowe można podzielić na wiele klas w zależności od przyjętego kryterium. Podstawowym kryterium podziału jest wielkość gospodarstwa mierzona liczbą osób. W ramach tego podziału wyróżniamy [Bywalec 2012] gospodarstwa jednoosobowe i gospodarstwa wieloosobowe. Gospodarstwo jednoosobowe tworzone jest przez jedną osobę, a jego potrzeby pokrywają się z potrzebami indywidualnymi jednostki. Gospodarstwa wieloosobowe składają się z co najmniej dwóch osób, wspólnie zamieszkujących i prowadzących wspólnie gospodarstwo.

Drugim kryterium podziału gospodarstw domowych jest miejsce zamieszkania, które wpływa na zachowania ekonomiczne i potrzeby ich członków. Wyróżnimy tu [Bywalec 2012] gospodarstwa miejskie i gospodarstwa wiejskie.

Bardzo ważnym kryterium podziału, mającym istotny wpływ na planowanie finansowe, jest poziom wykształcenia. Ma on wpływ na zamożność gospodarstwa domowego oraz świadomość w zakresie umiejętności określenia celów i potrzeb finansowych. W ramach tego kryterium wyróżnimy [Bywalec 2012] gospodarstwa o niskim, średnim, wysokim i bardzo wysokim poziomie wykształcenia.

Istotnym z punktu widzenia analiz statystycznych sporządzanych przez GUS jest również podział według typu społeczno-gospodarczego zaproponowany przez Bywalca [2012]:

1. „gospodarstwa pracowników, których głównym źródłem utrzymania jest dochód z pracy najemnej,
2. gospodarstwa rolników, których głównym źródłem utrzymania jest dochód z użytkowanego gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie,
3. gospodarstwa osób pracujących na własny rachunek, których głównym źródłem utrzymania jest praca na własny rachunek poza gospodarstwem indywidualnym w rolnictwie lub wykonywanie wolnego zawodu,
4. gospodarstwa emerytów i rencistów, których głównym źródłem utrzymania jest emerytura lub renta”.

Planowanie finansowe pokazuje „szeroki obraz” sytuacji finansowej gospodarstwa domowego. Wdrożenie koncepcji planowania finansowego pozwala na efektywniejsze wykorzystanie zgromadzonych środków pieniężnych. Proces planowania finansowego w zarządzaniu finansami gospodarstw domowych polega na zwiększaniu środków finansowych i jednoczesnym utrzymaniu kosztów na odpowiednim poziomie, tak aby zwiększać zamożność i poziom życia gospodarstwa. Proces planowania finansowego, jak zauważa Waliszewski [2010], składa się z kilku następujących po sobie etapów:

1. „oceny sytuacji finansowej gospodarstwa domowego,
2. określenia celów finansowych i pozafinansowych gospodarstwa domowego,
3. określenia możliwości oszczędzania, inwestowania, ubezpieczenia i kredytowania gospodarstwa domowego poprzez zebranie odpowiednich informacji, ich analizę i ocenę pod względem korzyści, kosztów i poziomu ryzyka,
4. tworzenie planu finansowego, z którego będzie wynikać, jak osiągać swoje cele przy wykorzystaniu dostępnych środków,
5. wykonania planu finansowego samodzielnie lub z wykorzystaniem podmiotów zewnętrznych,
6. monitorowania procesu wykonawczego, ocena jego wykonania i weryfikacja planu finansowego”.

Jednym z istotniejszych elementów planowania jest przygotowanie planu finansowego. Jego zbudowanie ułatwia osiągnięcie celów finansowych oraz niezależności finansowej. Dobrze przygotowany plan pozwala na kontrolę wydatków gospodarstwa domowego i przygotowanie gospodarstwa na znaczne wydatki, takie jak np. kupno nowego/większego domu czy mieszkania. Gospodarstwa, które posiadają plan finansowy, są świadome konsekwencji podejmowanych decyzji i jednocześnie są konsekwentne i bardziej racjonalne w działaniu.

Oczywiście, nie każdy będzie w stanie sam przejść przez cały proces planowania. Pewnym ograniczeniem może być brak wymaganej wiedzy specjalistycznej czy duży nakład czasu pracy potrzebnej do precyzyjnej oceny sytuacji finansowej. Budując samodzielnie plan finansowy, możemy zatracić obiektywizm w podejmowaniu decyzji, które dotyczą nas samych. Bez względu na to, czy powierzmy planowanie wyspecjalizowanym podmiotom, czy będziemy to robić samodzielnie, towarzyszyć

nam będzie niepewność związana z przyszłymi zdarzeniami oraz brak konsekwencji w realizacji planu finansowego.

Każde gospodarstwo domowe posiada swoje potrzeby i cykl życia. T. Harrison [Waliszewski 2010] wyróżnił podstawowe kategorie potrzeb:

- „potrzeby związane z dostępnością gotówki,
- potrzeby związane z zabezpieczeniem posiadanego majątku,
- potrzeby związane z przesyłaniem pieniędzy,
- potrzeby związane z opóźnieniem zapłaty,
- potrzeby związane z doradztwem finansowym”.

W zależności od fazy cyklu życia, gospodarstwo domowe będzie miało różne potrzeby. Są one uzależnione od wieku, sytuacji rodzinnej, sytuacji majątkowej, zgromadzonego majątku.

Najważniejsze cele finansowe, które musi zrealizować gospodarstwo domowe w swoim życiu to:

1. emerytura – zabezpieczenie poziomu życia w okresie po zakończeniu aktywności zawodowej,
2. mieszkanie/dom – zapewnienie własnego miejsca do mieszkania,
3. zabezpieczenie przyszłości dzieci,
4. bogactwo – zgromadzenie majątku.

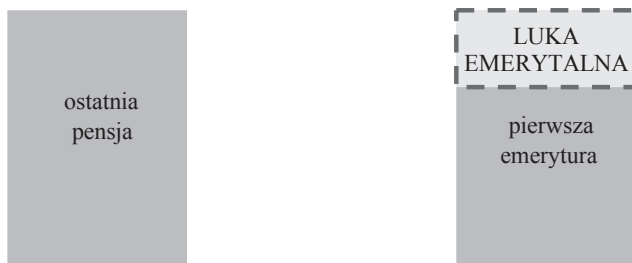
3. Planowanie emerytalne

Jednym z najistotniejszych celów gospodarstwa domowego jest realizacja celu emerytalnego. Proces planowania emerytalnego jest uzależniony od wielu czynników; jednym z istotniejszych, jakie muszą być uwzględnione, jest obowiązujący w danym kraju system emerytalny. Funkcjonujący w Polsce system emerytalny jest częścią systemu ubezpieczeń społecznych. Gwarantuje on wypłatę świadczeń osobom niepracującym, które nie mogą już samodzielnie zapewnić sobie środków do życia. Ubezpieczenia społeczne w Polsce obejmują [Ustawa z 13 października 1998, art. 1]:

- ubezpieczenie emerytalne,
- ubezpieczenia rentowe,
- ubezpieczenie w razie choroby i macierzyństwa,
- ubezpieczenie z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

System emerytalny w Polsce zbudowany jest w oparciu o tzw. filary. Filar I jest obowiązkowy, filary II i III są dobrowolne. Szacuje się, że wypłata emerytury z powszechnego systemu emerytalnego (filar I i II) w 2040 r. stanowić będzie 40% ostatniego wynagrodzenia dla mężczyzn i 37% dla kobiet (stopa zastąpienia) [Kawalec i in. 2015]. Spowoduje to powstanie tzw. luki emerytalnej.

Z punktu widzenia przyszłego emeryta ważne jest, aby oszacować faktyczną wartość luki emerytalnej, która pojawi się w przyszłości. W rzeczywistości jest to bowiem różnica między dochodami na emeryturze a kosztami ponoszonymi na emeryturze (które mogą znacznie się obniżyć po przejściu na emeryturę). Celem plano-

Rys. 1. Luka emerytalna

Źródło: opracowanie własne.

wania emerytalnego jest uzupełnienie luki. Można to zrobić poprzez gromadzenie dodatkowych oszczędności, np.

- w ramach III filaru (np. IKE, IKZE),
- poprzez inwestycje własne,
- korzystając z dochodu pasywnego – dochody generowane przez zgromadzony majątek,
- wykorzystując odwróconą hipotekę.

4. Potrzeba gromadzenia środków z przeznaczeniem na emeryturę – wyniki badań ankietowych

Planowanie finansowe w Polsce jest dość młodym obszarem finansów osobistych. Problem gromadzenia środków własnych na emeryturę jest wciąż odsuwany w odległą przyszłość. Jednym z celów przeprowadzonej w 1999 r. reformy systemu emerytalnego było kształtowanie świadomości społeczeństwa i wzbudzenie potrzeby indywidualnego planowania emerytalnego. Po ponad 15 latach problem wydaje się dalej nierozwiązany.

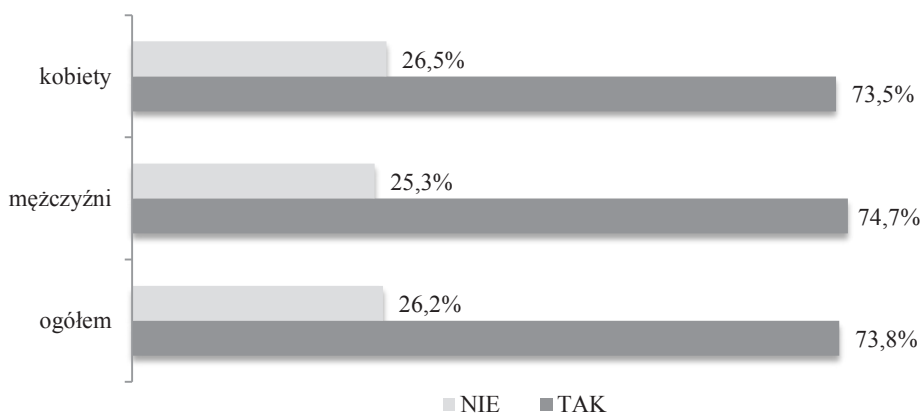
Próby promowania dobrowolnych form gromadzenia oszczędności z przeznaczeniem na emeryturę i zachęty podatkowe przynoszą wciąż niewielkie rezultaty, a kolejne wspierane przez państwo programy (PPE, IKE, IKZE) nie wzbudzają planowanego wzrostu zainteresowania długoterminowym oszczędzaniem. Według danych na koniec roku 2014 konto w IKE posiadało 824,5 tys. osób, co stanowiło 5,1% liczby osób pracujących, a konto w IKZE 528,1 tys. osób, co stanowiło 3,3% liczby osób pracujących.

Przeprowadzona ankieta miała pokazać aktualny poziom wiedzy w zakresie realizacji celu emerytalnego i świadomości potrzeby jego osiągnięcia. Badanie oparte zostało na grupie 294 gospodarstw domowych województwa dolnośląskiego. W grupie znalazło się 211 kobiet i 83 mężczyzn, 198 mieszkańców miast oraz 96 mieszkańców wsi. Ankieta przeprowadzona została po zmianach dokonanych

w funkcjonowaniu systemu w 2014 r., w wyniku których uczestnictwo w II filarze (kapitałowym) stało się nieobowiązkowe.

Pytania z ankiety można podzielić na 3 grupy. W grupie I znalazły się pytania sprawdzające świadomość potrzeby oszczędzania poszczególnych gospodarstw domowych oraz sprawdzające wiedzę o funkcjonującym w Polsce systemie emerytalnym. Wiedza o systemie emerytalnym, jego organizacji i funkcjonowaniu ma bezpośredni wpływ na decyzje odnośnie do dodatkowych form gromadzenia oszczędności z przeznaczeniem na emeryturę.

Jak pokazały badania przeprowadzone w oparciu o ankietę, ponad 70% ankietowanych „myśli” o swojej przyszłej emeryturze. Jest to grupa świadoma zmiany stylu życia, jak również wysokości osiąganych dochodów w przyszłości. Dokonując analizy otrzymanych wyników w podziale na płeć, należy stwierdzić, że nie można wskazać znacznych różnic w strukturze odpowiedzi. Zarówno w grupie kobiet, jak i mężczyzn ponad 70% deklaruje troskę o własną przyszłość na emeryturze. Podobne wyniki uzyskano, analizując odpowiedzi w podziale na grupy wiekowe.

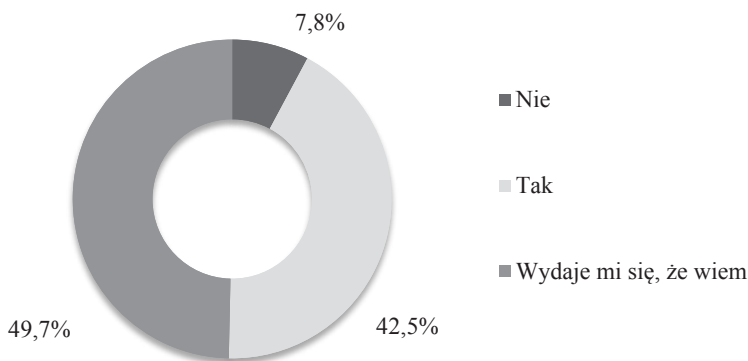
Rys. 2. Świadomość potrzeby oszczędzania z przeznaczeniem na emeryturę.

Pytanie: Czy myślisz o swojej emeryturze?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety.

Kolejne pytania w grupie I miały na celu sprawdzenie wiedzy o organizacji i funkcjonowaniu systemu ubezpieczeń emerytalnych w Polsce. Najważniejsze pytania z tej grupy prezentują tab. 1-3 oraz rys. 3-6. Respondenci zostali na początku zapytani, jak oceniają swoją wiedzę na temat organizacji systemu emerytalnego, a następnie wiedza na temat funkcjonowania systemu została zweryfikowana w kolejnych pytaniach.

Większość badanych (ponad 90%) deklaruje, że wie, jak zorganizowany jest system emerytalny w Polsce. Niemal 50% ma jednak pewne wątpliwości, czy wiedza ta jest pełna. Trzy kolejne pytania sprawdzały wiedzę na temat trzech filarów syste-

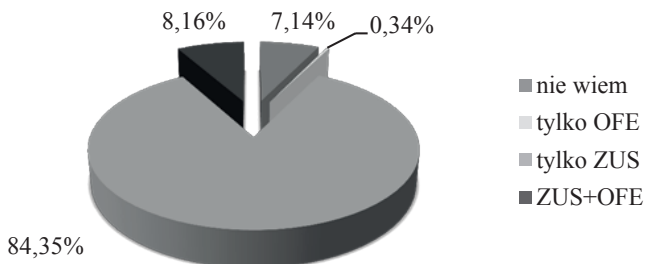

Rys. 3. Organizacja systemu emerytalnego w Polsce.

Pytanie: Czy wiesz jak zorganizowany jest system emerytalny w Polsce?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety.

mu ubezpieczeń emerytalnych. Pytania zostały skonstruowane w podobny sposób, a zadaniem respondentów było wskazanie podmiotów i rozwiązań funkcjonujących w ramach I, II i III filaru. Odpowiedzi na pytania przedstawiają rys. 4-6 oraz tab. 1-3.

Procent prawidłowych odpowiedzi	84,4%
---------------------------------	-------

Rys. 4. Wiedza na temat funkcjonowania I filaru systemu ubezpieczeń.

Pytanie: Co stanowi I filar systemu ubezpieczeń emerytalnych w Polsce?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety.

Na pytanie o I filar systemu ubezpieczeń prawidłowej odpowiedzi udzieliło ponad 80%. Tak wysoki poziom wiedzy cechował wszystkie grupy wiekowe, co pokazuje tab. 1.

Inaczej wyglądają statystyki dla odpowiedzi na pytanie dotyczące II filaru systemu emerytalnego. W przypadku tego pytania jedynie nieco ponad 40% badanych potrafiło wskazać prawidłową odpowiedź. Dane zawiera rys. 5.

Tabela 1. Wiedza na temat funkcjonowania I filaru systemu ubezpieczeń

Prawidłowe odpowiedzi w grupach wiekowych	
19-24	83,13%
25-35	86,36%
35-44	86,05%
45-54	80,00%
55-59	83,33%
pow. 60	100,00%

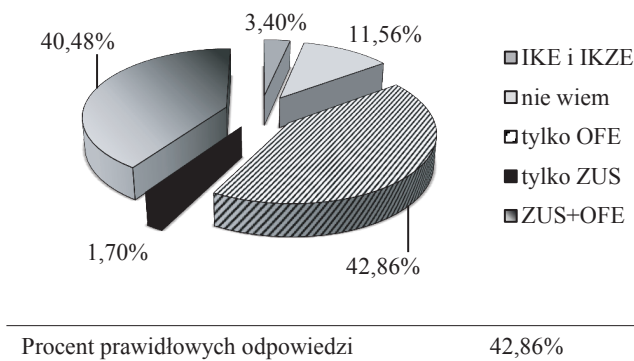
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety.

W przypadku pytania o II filar widoczne są znaczne różnice w wiedzy w poszczególnych grupach wiekowych. Najwięcej prawidłowych odpowiedzi udzielonych zostało w grupie ludzi młodych, w wieku 25-35 lat (niemal 60%). Najgorzej wypadła grupa wiekowa 45-54 lat, w której liczba prawidłowych odpowiedzi nie przekroczyła 15%.

Na pytanie dotyczące funkcjonowania III filaru systemu emerytalnego jedynie co czwarta z udzielonych odpowiedzi była prawidłowa. Rozkład prawidłowych odpowiedzi jest porównywalny w poszczególnych grupach wiekowych. Jedynie w grupie respondentów powyżej 60. roku życia liczba prawidłowych odpowiedzi wyniosła 50%. Jednak ze względu na małą liczebność tej grupy wynik ten nie jest reprezentatywny.

Badania pokazują, że mimo deklaracji respondentów ich wiedza na temat podmiotów i rozwiązań funkcjonujących w polskim systemie emerytalnym nie jest zadowalająca.

W II grupie pytań znalazły się głównie pytania dotyczące sposobów i możliwości gromadzenia dodatkowych środków z przeznaczeniem na przyszłą emeryturę. W związku ze zmianami przeprowadzonymi w systemie emerytalnym w roku 2014 [Jakubowski 2015] dotyczącymi częściowej likwidacji kapitałowej części systemu (OFE), jako pierwsze w tej grupie znalazło się pytanie dotyczące podjęcia decyzji w sprawie pozostania lub rezygnacji z członkostwa w OFE. Pytanie to pozwala po

Rys. 5. Wiedza na temat funkcjonowania II filaru systemu ubezpieczeń. Pytanie: Co stanowi II filar systemu ubezpieczeń emerytalnych w Polsce?

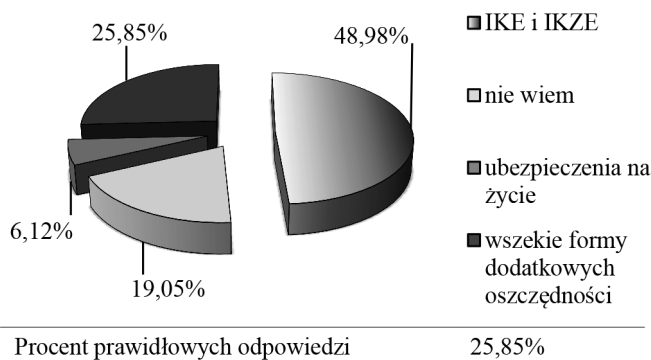
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety.

Tabela 2. Wiedza na temat funkcjonowania II filaru systemu ubezpieczeń

Prawidłowe odpowiedzi w grupach wiekowych	
19-24	40,00%
25-35	57,58%
35-44	37,21%
45-54	13,33%
55-59	33,33%
pow. 60	50,00%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety.

Rys. 6. Wiedza na temat funkcjonowania III filaru systemu ubezpieczeń. Pytanie: Co stanowi III filar systemu ubezpieczeń emerytalnych w Polsce?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety.

Tabela 3. Wiedza na temat funkcjonowania III filaru systemu ubezpieczeń

Prawidłowe odpowiedzi w grupach wiekowych	
19-24	25,00%
25-35	21,21%
35-44	34,88%
45-54	26,67%
55-59	16,67%
pow. 60	50,00%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety.

Tabela 4. Rachunki IKE i IKZE

Czy posiadasz rachunek w IKE lub IKZE?	
Tak	5%
Nie	95%

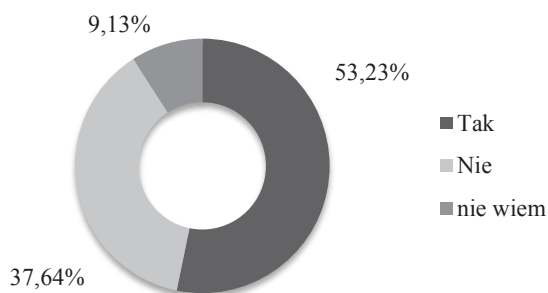
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety.

pierwsze ocenić samą wiedzę na temat problematyki emerytalnej, po drugie ocenia nastawienie do oszczędzania.

Spośród ankietowanych osób uprawnionych do podjęcia decyzji 53% pozostało w OFE. Niemal 10% ankietowanych nie wiedziało jednak, jaką decyzję podjęła, co świadczy nie tylko o braku wiedzy i świadomości finansowej, ale również o istotnym braku zainteresowania swoją przyszłości. Należy zwrócić tutaj uwagę na wysoki procentowy udział osób, które zdecydowały się na pozostawienie środków w drugim filarze, ponieważ w skali całego kraju było to zaledwie 15,4%. Oznacza to, że w grupie ankietowanych znalazły się osoby o wyższym poziomie wiedzy finansowej i lepiej rozumiejące potrzebę długoterminowego oszczędzania.

Kolejne pytania w tej grupie dotyczyły form gromadzenia dodatkowych oszczędności z przeznaczeniem na emeryturę. Wyniki prezentują tab. 4 i rys. 7.

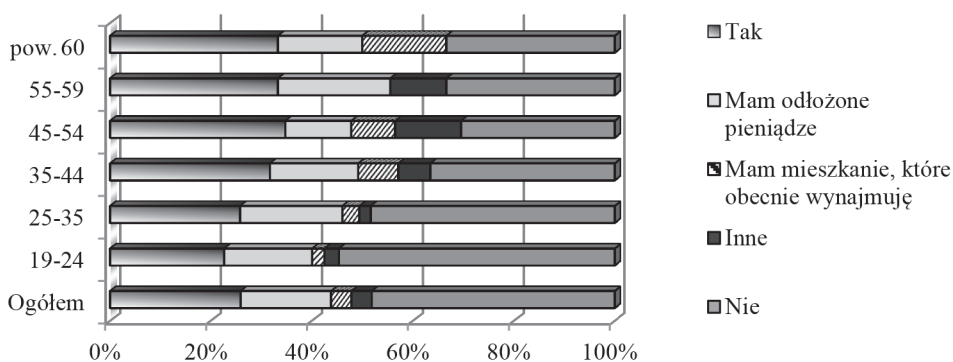
Jedynie 3% badanych deklaruje, że posiada rachunek IKE, 0,7% IKZE, a 1,36% oba. Poza wymienionymi rachunkami ankietowani deklarują, że mają wyodrębnione środki, które stanowią rodzaj zabezpieczenia emerytalnego. Oszczędności te to głównie środki na rachunkach bieżących i lokatach oraz mieszkaniach, które stanowią źródło tzw. dochodu pasywnego, zapewniając przepływy z tytułu najmu.

Rys. 7. Decyzja o kontynuacji członkostwa w OFE.

Pytanie: Czy po zmianach przeprowadzonych w 2014 r. zdecydowałeś się na pozostanie w OFE?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety.

Rys. 8. Formy gromadzenia oszczędności emerytalnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety.

Trzecia grupa pytań skierowana była do osób, które nie posiadają obecnie żadnych oszczędności z przeznaczeniem na przyszłą emeryturę. Pytania te miały na celu zbadanie powodów takiego stanu. Do najczęściej wymienianych powodów braku oszczędzania zaliczyć można:

1. Brak wystarczających środków (zbyt małe zarobki, zbyt wysokie wydatki, za duże obciążenie kredytem).
2. Brak potrzeby (za krótkie życie, życie chwilą obecną).

5. Zakończenie

W roku 2011 Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny wydał opinię w sprawie edukacji finansowej i odpowiedzialnego wykorzystywania produktów finansowych. Jak podkreślono w dokumencie: „Edukacja finansowa powinna być obecna

na wszystkich etapach życia człowieka [...], w pełni dostępna edukacja finansowa przynosi korzyści całemu społeczeństwu” [ECO/297 2011]. W dalszej części dokumentu czytamy: „Ostatecznie znacząca część decyzji podejmowanych przez człowieka dotyczy zachowań finansowych, które wpływają bezpośrednio na jego związki osobiste i rodzinne, począwszy od finansowania studiów, a skończywszy na planowaniu dochodów emerytalnych” [ECO/297 2011]. Polska należy do krajów, w których edukacja finansowa jest wciąż na dość niskim poziomie. Rozwój rynku finansowego spowodował szybki rozwój różnorodnych produktów finansowych – oszczędnościowych i inwestycyjnych, natomiast nie pociągnął za sobą wzrostu skłonności do oszczędzania. W czerwcu 2014 r. na IV Europejskim Kongresie Finansowym zidentyfikowane zostały kluczowe wyzwania stojące przed Polską i Europą, a propozycje praktycznych rozwiązań w formie Rekomendacji Europejskiego Kongresu Finansowego zostały przekazane uczestnikom spotkania. Rekomendacja dotyczy budowania długoterminowych oszczędności, które mają istotne znaczenie dla finansowania rozwoju i stabilności makroekonomicznej kraju. Długoterminowe oszczędności, jak czytamy w rekomendacji, mogą przyczynić się do złagodzenia spadku stopy zastąpienia w obowiązkowym systemie emerytalnym, a także ograniczać potrzeby dopłaty do emerytury minimalnej.

Wyniki przeprowadzonej ankiety potwierdzają, że Polacy mają świadomość istnienia potrzeby oszczędzania na emeryturę oraz posiadają pewną wiedzę finansową w tym zakresie, natomiast troska o przyszłość finansową nie wpływa na ich skłonność do oszczędzania. Budowanie potrzeby i świadomości powinno być pierwszym krokiem zmierzającym do osiągnięcia celu, jakim jest budowanie długoterminowych planów oszczędnościowych i inwestycyjnych. Zapewne dużą rolę w tym zakresie mogłyby odegrać programy pracownicze oraz wsparcie ze strony rządu w promowaniu i uatrakcyjnianiu (poprzez budowanie np. przywilejów podatkowych) takich programów.

Literatura

- Almenberg J., Säve-Söderbergh J., 2011, *Financial literacy and retirement planning in Sweden*, Journal of Pension Economics and Finance, no. 10, s. 585-598, doi: 10.1017/S1474747211000497.
- Basu S., 2005, *Financial literacy and the life cycle*, Presented at the White House Conference on Ageing, Financial Planning Association, Washington.
- Bucher-Koenen T., Lusardi A., 2011, *Financial literacy and retirement planning in Germany*, Journal of Pension Economics and Finance, no. 10, 565-584. doi: 10.1017/S1474747211000485.
- Bywalec C., 2012, *Ekonomika i finanse gospodarstw domowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- ECO/297, 2011, *Edukacja finansowa i odpowiedzialne wykorzystywanie produktów finansowych*, Opinia Sekcji ds. Unii Gospodarczej i Walutowej oraz Spójności Gospodarczej i Społecznej w sprawie edukacji finansowej i odpowiedzialnego wykorzystywania produktów finansowych, Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny, Bruksela.

- Jakubowski S., 2015, *Open pension funds market after the reform of 2014 – the global perspective*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu, nr 15, s. 527-538.
- Kawalec S., Błużak K., Kurek M., 2015, *Jak mobilizować dodatkowe oszczędności emerytalne?*, Raport Capital Strategy, Warszawa.
- Lusardi A., Mitchell O.S., 2007a, *Financial Literacy and Retirement Preparedness: Evidence and Implications for Financial Education*, Business Economics, no. 42, s. 35-44. doi: 10.2145/20070104.
- Lusardi A., Mitchell O.S., 2007b, *Baby Boomer Retirement Security: The Role of Planning, Financial Literacy, and Housing Wealth*, Journal of Monetary Economics, no. 54, s. 205-224.
- Lusardi A., Mitchell O.S., 2011a, *Financial literacy around the world: an overview*, Journal of Pension Economics and Finance, no. 10, s. 497-508, doi: 10.1017/S1474747211000448.
- Lusardi A., Mitchell O.S., 2011b, *Financial literacy and retirement planning in the United States*, Journal of Pension Economics and Finance, no. 10, s. 509-525, doi: 10.1017/S147474721100045X.
- Messy F.-A., Atkinson, A., 2012, *Measuring Financial Literacy*, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, no. 15.
- Mottola G., 2013, *In Our Best Interest: Women, Financial Literacy, and Credit Card Behavior*, Numeracy, no. 6, doi: 10.5038/1936-4660.6.2.4.
- Poterba J., Venti S., Wise D., 2009, *The changing landscape of pensions in the United States*, [w:] Lusardi A. (red.), *Overcoming the Saving Slump: How to Increase the Effectiveness of Financial Education and Saving Programs*, University of Chicago Press, s. 17-46.
- Sekita S., 2011, *Financial literacy and retirement planning in Japan*, Journal of Pension Economics and Finance, no. 10, s. 637-656, doi: 10.1017/S1474747211000527.
- Ustawa z 2 grudnia 1999 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2002 r., Dz.U. 2000, nr 1, poz. 1.
- Ustawa z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych; Dz.U. 2015, poz. 121.
- Van Rooij M.C.J., Lusardi A., Alessie R.J.M., 2011, *Financial literacy and retirement planning in the Netherlands*, Journal of Economic Psychology, 32, s. 593-608, doi: 10.1016/j.joep.2011.02.004.
- Waliszewski K., 2010, *Doradztwo finansowe w Polsce*, CeDeWu.pl, Warszawa.